

PATCH-WORLD Българско проучване

Влияние на ИКТ върху семейния живот: ролята на ИКТ във взаимоотношенията родители-деца и семейство-общност

София, 2008

Проучването е част от проекта PATCH-WORLD – Родители и деца работят, организират и учат заедно, финансиран от Европейската Комисия

1. Рамка на проучването.

Националното проучване „Влияние на ИКТ върху семейния живот: ролята на ИКТ във взаимоотношенията родители-деца и семейство-общност.” се осъществява от партньорските организации Сдружение „Център за образователни инициативи” (ЦОИ) и Сдружение „Асоциация Родители” (АР). Проучването се фокусира върху ролята на съвременните информационни комуникационни технологии (ИКТ) в българското общество и в частност разглежда влиянието на ИКТ върху семейния живот и бит и особено върху моделите на общуване между поколенията – деца и родители.

Проучването включва кратък преглед на степента на развитие и проникване на ИКТ в България, както и някои основни национални изследвания и проекти, свързани с ИКТ и влиянието им като цяло върху обществото.

Изследването се базира на следният инструментариум:

- Преглед на литературата – отчети, изследвания, публикации;
- Преглед на уеб пространството – съществуващи интернационални, национални и регионални изследвания, проекти, инициативи, добри практики и пр.;
- Преглед на националните социологически данни и годишни бюлетини и отчети;
- Провеждане на 4 интервюта с експерти в областта на ИКТ изследванията и на образователната сфера: Г-жа Фандъкова – ресорен заместник-кмет на град София по “Култура, образование, спорт и превенция на зависимости”; Доц. Д-р Божинова – психолог в Института по психология към БАН; Г-н Апостолов – координатор и изследовател във Фондация „Приложни изследвания и комуникации” и Г-н Михайлов – координатор на Кариерния център на Софийския университет „Св. Климент Охридски”
- Провеждане на анкети с 30 семейства от различни български райони и градове, както и с различен образователен и професионален опит, но с една обединяваща ги особеност – всички те имат дете или деца на възраст между 11 и 18 години и нагоре.
- Контент анализ на анкетите.

2. Кой кой е в областта на ИКТ изследванията в България.

Изследванията, които дават картината на българския интернет, се изготвят от две конкурентни агенции за изследване на уебаудиторията. **Компаниите Nielsen online и Gemius** измерват интернет трафика и съставят профили на потребителите главно за бизнес цели и данните включват потребители само от територията на България.

Институтът по психология към БАН (Българска Академия на Науките) е основан през 1973 година като отделна от БАН институция. Понастоящем той е най-големия национален център за фундаментални и приложни психологически изследвания. Основните изследователски направления са в областите: психология на личността и на развитието; социална психология; трудова, организационна и приложна психология, когнитивна психология и методи на изследване, също и психофизиология и невропсихология. В Института по психология работят около 34-ма изследователи. Институтът издава научното списание „Психологически изследвания”. През последните години общественото внимание бе насочено към няколко проучвания относно влиянието на медиите върху поведението на аудиторията (деца и възрастни), както и във връзка с използването на ИКТ от деца и младежи.

Фондация “Интернет райтс България” (ФИРБ) е организация с нестопанска цел, основана през май 2002 год. Организацията има за цел да популяризира инициативи, свързани със социалния сектор в България посредством Интернет, както и да насърчи използването на Интернет сред нестопанските организации в България, работещи за защита и разпространение на социалните права. Други основни цели на ФИРБ са да допринесе за намаляване на информационното разделение в България; да обучава и повишава познанията в Интернет и комуникации на социални НПО; да предоставя информационни услуги през Интернет и да съдейства при създаване на връзки с европейски НПО, работещи в различните социални сфери. Тези цели са в крак с целите на социалната политика на Европейския съюз за укрепване на Гражданското общество и се отнасят за един много важен аспект, който иначе би могъл да бъде пренебрегнат, а именно **важната роля, която електронните комуникации играят в развитието на гражданското общество в световен мащаб.**

Фондация Джендър образование, изследвания и технологии (ДОИТ) е неправителствена нестопанска организация, чиято мисия е да даде начало и да провежда дейности, насочени към постигане на равнопоставеност на половете, социална справедливост и равенство във всички сфери на живота, включително при достъпа до и предимствата на новите технологии. ДОИТ работи в партньорство с ФИРБ, двете организации съвместно разработват ИКТ стратегия за България, включвайки пола като основна характеристика. Двете НПО-та също организират тренинг курсове по ИКТ за жени.

Фондация Делфин е неправителствена организация, основана през 2002 година. Основните интереси на фондацията са в четири области – етническите взаимоотношения, социалното благополучие на хората с увреждания, децата като беззащитната част на обществото и културата. Фондацията реализира проекти, свързани с ИКТ общуването и превенция на рисковете в сферата на ИКТ.

Фондация „Приложни изследвания и комуникации” (ПИК) е водеща българска неправителствена организация в сферата на информационното общество, ИКТ и иновациите. Организацията има значителен опит от реализирани проекти в областта на ИКТ прилагането в съвременното демократично общество, местната правителствена реформа, изграждане на капацитет на неправителствения сектор и овладяване на силата на информационните технологии.

Витоша Рисърч е агенция, специализирана в социални изследвания на общественото мнение, пазарни проучвания в редица области, включително информационните технологии. Витоша Рисърч от 1998 година регулярно наблюдава развитието на ИКТ и използването на интернет в България.

3. Изследвания и инициативи.

Анализите на Nielsen и Gemius за Интернет аудиторията - най-посещавани сайтове от потребители с определен профил

Едва през началото на 2008 година българският интернет започна да се "измерва" по обективни критерии. Целите са да се определи популярността на различните сайтове и каква е тяхната аудитория, т.е да се изгради профил на потребителите по критериите възраст, пол, образование, социален и финансов статус. Изследванията, които дават картината на българския интернет, се изготвят от две конкурентни агенции за изследване на уебаудиторията – Nielsen online и Gemius.

Априлските проучвания на Nielsen online определят компанията "Нет Инфо.БГ" като онлайн лидер. Нейните най-популярни сайтове са електронната поща abv.bg и видеопорталът vbox7.com. От своя страна Vbox7.com предлага над милион и половина клипове, немалка част от които обаче са с неуредени авторски права. Близко половината от аудиторията и на двата сайта е на възраст до 24 години.

Изключително популярен – на четвърта позиция в общото проучване на Nielsen – е сайтът за запознанства aha.bg. В тон с това над 60% от неговите абонати са на възраст до 24 години. Средно те престояват онлайн по 31 минути, което е абсолютен рекорд за всички проучени сайтове. Aha.bg се измерва и от конкурентната агенция Gemius, чиито месечни данни показват, че аудиторията му прекарва на месец средно повече от пет часа и половина. Най-големият дял от цялата изследвана уеща аудитория (56.3%) е съсредоточен в портала teenproblem.net.

Младите хора в европейска България – национално социологическо изследване

След началото на прехода (1989 г.) у нас са проведени три представителни за младежта на България социологически проучвания от типа „Младежки барометър” – през 1995, 2002 и 2007. Резултатите от първите две изследвания са обобщени в книгите “Българската младеж в условията на преход” (София, КМС, 1996) и “Новите млади” (София, “Изток-Запад”, 2005). Новото изследване показва съществени и характерни данни, които очертават нова младежка ситуация, особено по отношение на новата информационна среда в обществото. Фундаментално значение придобива интериоризацията на геополитическия обрат, западнизацията на страната. Английският език се изучава/владее от четири пети от най-младите (15-18 годишни) и става характеристика на поколението. Компютърният достъп, начинът на ползване на Интернет и владенето на западни езици създават генерационна пропаст в субкултурите на млади и възрастни.

Нов фактор, който променя комуникационната среда през последните 5 години, е мобилният телефон. Изследването показва, че въпреки значителните разходи, най-много мобилни телефони притежават младите хора между 18 и 30 години. Почти 50% от младежите под 18 години имат мобилни телефони с камера, което е четири пъти повече в сравнение с хората над 50 години.

Към 53 % от младите хора между 18 и 30 години работят с компютър и сърфират из Интернет често. Също така се очертават значими различия между групата на най-младите (15-18 годишни), над 50% от които влизат в чата, и горната младежка възраст (19-24 годишни), едва 30% от които са посочили, че чатят. Други показатели от изследването са:

Показател	15 – 18 години	19 – 24 години
Комуникация чрез Skype	49%	37%
Използване на SMS	41%	30%
Сваляне на файлове	42%	24%
Качване на файлове	26%	13%
Всекидневно ползване на Интернет	27%	27%

Поведение и здраве при български и румънски юноши: комплексен подход за проучване на изборите, практиките и потребностите по отношение на здравето при юноши – изследване на БАН

Проектът е финансиран от българския Фонд „Научни изследвания”. Пилотното изследване е проведено през февруари 2006 година и обхваща ученици в град София между 11 и 15 години. Анализът се фокусира върху въпросите, свързани с извънучилищната активност – общуване в семейството и с приятели, занимания в свободното време – спорт, гледане на телевизия и употреба на компютър (игри, електронна поща, Интернет, чатене).

Гледане на телевизия (видео, DVD)

- Според данните през работната седмица 38,3% от младежите гледат ТВ/DVD повече от 4 часа дневно. Момчетата гледат повече ТВ (42,3%) в сравнение с момчетата (31,7%).
- През уикендите 54,8% от юношите гледат ТВ/DVD повече от 4 часа дневно, като не се наблюдават различия по пол.

Занимания с компютър и Интернет (чат, електронна поща, сърфиране)

- През дните от седмицата 34,5% от младежите използват компютър три или повече часа на ден, като няма голяма разлика между момчета и момичета. С възрастта се наблюдава увеличение на използването на компютър, като то е по-значително между 5-ти клас (26%) и 7-ми клас (36,8%), а в 10-ти клас вече е 40,4%.
- През уикендите 31% от юношите използват компютър три или повече часа на ден, като процентът на момчетата (51,6%) е значително по-висок в сравнение с момичетата (39,3%).

Компютърни игри

- През дните от седмицата 20,1% от юношите играят компютърни игри три или повече часа на ден. Наблюдава се голяма разлика по пол – момчетата играят два пъти повече от момичетата (съответно 41,1% и 20,2%).
- През уикендите 36,5% от младежите играят компютърни игри три или повече часа на ден, като разликата между момчета и момичета е още по-голяма – 61,9% срещу 19,7%. В 9-ти клас се наблюдава значително намаляване на игрите с компютър.

Общуване с приятели и занимания през свободното време

- 65,5% от младежите си чатят с приятелите след училище;
- Игри (карти, шах, компютърни игри) – 54,8% от младежите обичат да играят; повече момчетата са посочили, че играят (73,1%) в сравнение с момичетата (44,6%).

Дейности със семейството

- Ежедневни дейности, които юношите най-често извършват със семейството си, са:
 - Хранене заедно – 87,1%;
 - Гледане на ТВ/DVD – 68,9%;
 - Разговори – 55,6%

ЕВРОПЕЙСКА ИЗСЛЕДОВАТЕЛСКА ПРОГРАМА ОТНОСНО ПРОБЛЕМИТЕ, СВЪРЗАНИ С КУЛТУРАТА, КОНТЕКСТА И РИСКОВЕТЕ, СВЪРЗАНИ С ИЗПОЛЗВАНЕТО НА ИНТЕРНЕТ И НОВИТЕ МЕДИИ ОТ ДЕЦАТА (2006-2009)

Интернет и новите он-лайн технологии се вписват в ежедневиия живот и въпросите, свързани с техните социални последици стават все по-настойчиви. Децата, младежите и техните семейства се стремят да бъдат в първите редици на усвояването на новите технологии, възползвайки се от новите възможности, предоставяни от Интернет, мобилните и широколентовите комуникации, игрите в он-лайн пространството и технологиите за обмяна на информация между равни (peer-to-peer). Те се сблъскват с множество рискови или отрицателни усещания, за които може би не са подготвени. Тези рискове и ежедневиия контекст, в който те се случват и начините, по които се справяме с тях са обект на постоянна промяна.

Проектът EU Kids Online, спонсориран от програмата на Европейската комисия [Safer Internet Plus](#) и оглавен от London School of Economics and Political Science, е сравнително изследователско проучване, целящо да даде насоки как да се направи Интернет по-сигурно виртуално пространство за малки деца и тийнеиджъри. В този три годишен партньорски проект изследователи от различни страни ще си сътрудничат за да открият, сравнят и оценят съществуващите данни. Страните, които участват в проекта са: Австрия, Белгия, България, Чехия, Дания, Естония, Франция, Германия, Гърция, Исландия, Норвегия, Полша, Португалия, Словения, Испания, Швеция, Холандия и Великобритания. Партньори от българска страна са организациите Фондация “Интернет райте България” и Фондация „ДОИТ”.

Взето е решение да се наблегне на проучванията, свързани с малките деца, тъй като те са най-застрашени от рисковете, които крие сърфирането в интернет и за сега няма достатъчно данни за да се посочат конкретните измерения на тези рискове. За да се популяризират опасностите, които интернет крие за децата и за да се предприемат реални действия за решаването на проблема, участниците в проекта имат няколко препоръки към отговорните власти, към интернет доставчиците и към родители и учители:

- ▶ да се увеличи използването на филтри в личните и публични компютри;
- ▶ да се информират и образоват родители и учители за рисковете, които интернет крие за децата;
- ▶ да се предприемат необходимите законови мерки в съответните държави.

Всички участници предприемат активни действия за разпространението на проекта в публичната сфера и най-вече за популяризиране на резултатите сред академичните и политическите среди, както и сред производителите на софтуеър и хардуеър. За тези цели, банерът на проекта е сложен на сайта на [УНИЦЕФ](#), а някой от държавите членки са развили национални уеб сайтове с подкрепата на публични агенции. Българските партньори, ДОИТ и ФИРБ, са дали допълнителна информация за проекта и разполагат с листовки на проекта, които са на разположение за заинтересуваните.

Национално изследване: ИКТ и жените в България, работещи в гражданския сектор - ФИРБ

През последното десетилетие новите информационни и комуникационни технологии (ИКТ) се превърнаха в едно от основните средства и източници за обмен на информация и механизъм за изграждане на партньорски мрежи за нестопанските неправителствени организации (НПО) както в България, така и по света. Същевременно активното ангажиране и равноправното участие на жените в идейното развитие и ежедневната работа на гражданския сектор в България е изключително важно явление за цялата страна. Безспорно позитивен в национален и международен план е фактът, че значителна част от най-активните български граждански организации в областта на образованието, културата, социалните дейности, защитата на човешките и социални права, опазването на околната среда са създадени, развивани и управлявани основно от жени.

По този повод, в периода ноември 2004 – юни 2005 година Фондация „Интернет райте България“ реализира национално проучване на тема **„Ефективно ползване на информационните и комуникационни технологии от жени, ангажирани в гражданския сектор в България“**.

Някои основни резултати

► Новите информационни и комуникационни технологии са най-често ползваното средство за търсене и обмен на информация, а достъпът до Интернет се счита за необходимо и незаменимо условие за работа. Участниците в проучването са силно мотивирани и убедени в необходимостта от ползване на ИКТ. Мнозинството от тях – 97,4% използват новите информационни и комуникационни технологии ежедневно и непрекъснато в своята работа, а едва 2,6% само по няколко пъти в месеца. Същевременно едва половината от тях могат да работят с компютър и в къщи (56,4%). За повечето от тях това е възможност, съществуваща на работното място (94,9%). Сравнително малка част от респондентките прибягват и до услугите на Интернет центрове (12,8%). Независимо от съществуващия достъп до Интернет в повечето населени места, жените от гражданските организации ползват мрежата предимно от работното си място и за изпълнение на професионалните си задачи.

► Интернет се използва от почти всички изследвани организации и е главният механизъм за комуникация, както и за търсене и намиране на информация за подкрепа и финансиране на нови проекти и инициативи, което предполага възможност за навременно получаване на информация, както и директен достъп до обяви на финансови източници в европейски и международен план.

► Жените от неправителствения сектор са целенасочени и изключително самостоятелни в своите занимания за придобиване на нови знания и умения за работа с ИКТ. За целите на това проучване, както и за идентифициране на по-конкретни нужди на гражданския сектор и жените работещи в него, беше потърсен отговор и на въпроса за нуждите от конкретни знания и умения в областта на ИКТ. 94,9% от респондентките са изразили желание за придобиване на допълнителни познания в областта на ИКТ, като 82,2% се нуждаят от специализирани познания, за да могат сами да актуализират информацията на сайтовете си.

► Свободният софтуер все още не е популярен сред българските НПО: само 38,5% заявяват, че ползват отделни програми под Свободен софтуер, като 25,6% са отговорили, че не знаят какъв софтуер ползват. На въпроса дали заплащат компютърните програми, които ползват, по-голяма част (61,5%) отговарят положително, което в повечето случаи означава сериозно натоварване на бюджета на организациите, както и наличие на технически ограничения при актуализиране на информацията.

Проучване „Използване на информационните и комуникационни технологии от жени на възраст между 35 и 55 г. - ФИРБ

В периода април - юни 2007 г., Фондация „Интернет райтс България“ (ФИРБ) проведе проучване на тема Използване на информационните и комуникационни технологии от жени на възраст между 35 и 55 г. Проучването се осъществи по поръчка на Дружество „Знание“ по проекта Ciao!Women – Communication via IT for Adults On-line. Изследването цели да идентифицира конкретните нужди и особености на целевата група, с цел изработване на подходящи методологии за обучение през целия живот на жени по ИКТ в Европейския съюз.

Обобщени резултати:

- В почти 90% от случаите става ясно, че срещата на анкетираните жени с компютрите е в резултат на наложили се промени на работните им места: въвеждане на новите технологии в начина им на работа.
- Повечето от жените над средна възраст са реагирали остро на тази първа среща и само необходимостта и задължителният характер на работата са ги принудили да не се откажат да използват компютрите и технологиите изобщо.
- Проучването също установило, че най-вече поради липса на свободно време жените използват компютрите и ИКТ единствено по предназначение (предимно за работа, за кореспонденция, за изготвяне на документи) и много рядко за забавление и лични нужди (игри, за експериментиране с машините или за запознаване по-подробно с операционната система и нейните програми – 17%).
- Най-подходящото компютърно обучение за жените над 40 години се оказва организираният курс. Докато при жените под 40 години преобладава „самообучението“. Те са се учили предимно по метода „проба – грешка“.
- Използването на ИКТ – терминология е под средното ниво поради несистемното обучение. Под „мрежа“, например, всички анкетираните разбират само „Интернет“. Съответно „ИКТ“ те свързват единствено с компютъра. Това не познаване на термините води и до притеснение при употребата на технологиите, а и при комуникация с „технически грамотните“. Липсата на познания по английски език се явява допълнително препятствие в обучението и работата на жените с ИКТ.
- Проучването разкри, че жените-участнички с физически увреждания са доволни, че са се научили да работят на компютър, да помагат на близките си или на други хора в неравностойно положение. Чрез него те се чувстват полезни и животът им има повече смисъл. Много са ентузиазирани и имат желание да научат още за възможностите на ИКТ.
- Жените и технологиите се представят по неадекватен начин в медиите, които представят стереотипи за „женски технологии“ като бялата техника: ютии, тостери, печки, перални, мобилни телефони и „мъжки технологии“ като черната техника: телевизор, видео, музикални уредби, компютър.

Инициативите на Фондация „Делфин”

Фондация „Делфин” реализира един важен проект – създаване на безплатна програма за родителски контрол по отношение на дейностите на детето в Интернет. Има голяма нужда от такава програма. От една страна има много сайтове, които пропагандират насилие и етническа нетърпимост или показват порнографско съдържание. От друга страна училището играе все по-малка роля в моралното възпитание на децата. Такива програми съществуват, но те са или платени, трудни за употреба или с много по-малко възможности. Нашата програмата ще бъде реализирана за платформата на Microsoft Windows. Това е достатъчно, защото според нашите проучвания 98% от децата използват тази операционна система. Интерфейсът ще бъде на два езика – български и английски. Ето и някои от по-важните характеристики на програмата: блокиране на chat комуникациите; блокиране на форумите; родителите ще могат да оказват страници, които да не се показват; оказване на часове, в които Интернет ще е достъпен; записване на натиснатите клавиши и т.н. Родителите могат да свалят програмата от нейния сайт: www.childdef.com

Друга изключително важна инициатива на Фондация „Делфин” е създаването на Интернет портал за литературно общуване на хора с увреждания - <http://www.alteraforum.net>
Идеята е продължение на проекта, реализиран от фондацията, за литературно обучение на инвалиди. Хората с увреждане нямат много възможност да публикуват своите произведения, а ние установихме, че те имат нужда от споделяне. На сайта потребителите могат да качват свои произведения, да пишат мнения, да комуникират с другите членове. Това е един модерен интернет портал с много възможности и специално разработен да бъде подходящ и за незрящи хора. Сайтът се ползва с голяма популярност – над 30 000 посещения. Има форуми, раздели за новини, информация. Инициативата онагледява важната роля на ИКТ да предоставят възможности за хората с увреждания и да бъдат начин за тяхната адаптация и интеграция в съвременното общество.

4. **Фондация „Приложни изследвания и комуникации”(ПИК) – изследвания и анализи, Програма „Безопасен Интернет”**

Доклади Е-България

През септември 2006 фондация "Приложни изследвания и комуникации" представи четвъртото издание на най-престижния доклад, изследващ развитието на информационното общество у нас - "е-България 2006". Докладът анализира прогреса на страната по отношение на разпространението и проникването на ИКТ и съответните услуги, свързани с ИКТ, в домакинствата, фирмите, училищата, университетите и правителствените институции. Докладът представя индексът е-България, който измерва развитието на пет основни показателя на информационното общество - е-достъп, е-общество, е-образование, е-бизнес и е-управление.

Този доклад е четвърти поред, след серията анализи и доклади на фондация "Приложни изследвания и комуникации" – Докладът „ИКТ инфраструктура и е-готовност”, публикуван 2002, Докладът „е-България 2004” и Докладът „е-България 2005”.

Данни от Доклада „е-България 2005”:

- Българските Интернет потребители достигат до 1 800 000 души, което е близо 25 % от населението. Това е 50 на сто увеличение спрямо предходната година. Има промяна и по отношение на типа свързаност: докато в началото на 2004 около 2/3 от достъпа се е осъществявал чрез dial up, то сега същият брой потребители ползват кабелен Интернет.
- Значимо събитие за българския Интернет през 2005 година е масовата разпространение на ADSL връзката, чийто доставчик в България е БТК (<http://www.btc.bg/>).
- Безжичният Интернет все още не е разпространен. Основните причини за това са ниското качество на услугата в сравнение с класическия достъп през кабелни системи и все още малкия брой потребители, които ползват преносими компютри. Други причини са неусъвършенствените начини на контрол на този тип достъп и осигуряването на сигурност за потребителите. Точките за безжичен достъп до Интернет остават локализирани в хотели, бизнесцентрове и ограничен брой публични места (част от веригите МакДоналдс и част от бензиностанциите OMV)
- Основните места, от които се ползва Интернет, са от в къщи (40%) и от работата (28%). На трето място с 27% са Интернет клубовете и кафенетата.
- Българският бизнес използва Интернет все по-активно, но все още далеч от мащабите на европейския. От гледна точка на достъпа 75% от всички в бизнес сектора имат Интернет достъп.

Докладът „е-България 2006” представя следните заключения за прогреса на България по отношение на показателите е-достъп, е-общество, е-образование, е-бизнес и е-управление:

- Към първата половина на 2006 г. над 25% от хората на възраст над 15 години използват Интернет. Предвижданията са, че до края на 2007 година около 34% от населението ще използва Интернет;

- Индексът, който бележи значителна промяна в сравнение с предишния доклад „e-България 2005, е „достъп до компютър и Интернет в училище”. Според новия доклад правителствената тригодишна стратегия за въвеждане на ИКТ в училищата на практика е дала резултат за масовото въвеждане на компютри и улеснен достъп в училище, но друг важен момент остава неразрешен – а именно нуждата от обучение на учителите, особено в по-отдалечени региони на страната;
- В доклада е отделено място и на проблема със сериозното цифрово разделение по етническа принадлежност - под 5-7 % са българските граждани от ромски и турски произход, които ползват Интернет поради неравностойното си социално положение;
- Проникването на съвременните ИКТ в бизнес сектора е достигнало ниво на насищане – през 2006 година 90% от фирмите имат поне един компютър; 75-80% от фирмите имат достъп до Интернет, което позволява на около 27% от работещите да имат достъп до Интернет от работното си място. Към края на 2006 година 24% от фирмите имат уеб-сайтове, 11% от тях предоставят възможност за онлайн поръчки. През 2006 година 21% от всички фирми имат електронен подпис, което оптимизира комуникацията с държавните институции;
- Електронното правителство би могло да е стабилен мултипликатор в развитието на информационното общество, въпреки че докладът показва по-скоро слаба политическа ангажираност за въвеждане на е-правителствени услуги в България.

Основната цел на докладите Е-България е да подпомогне основните потребители на съвременните технологии и информационната общност в България (законодатели, международни агенции и инвеститори, организации от частния сектор и пр.) да формират адекватна политика, която да използва предимствата на ИКТ като мощен инструмент за икономическо развитие и конкурентноспособност.

Гореща линия за борба с незаконно и вредно за деца съдържание в Интернет

През втората част на 2005 година централен фокус в дейностите на Фондация "Приложни изследвания и комуникации" заема стартирането и управлението на българската **Гореща линия за борба с незаконно и вредно за деца съдържание в Интернет**. Тя е създадена по проект по **Програма "Безопасен Интернет"** на Европейската комисия и представлява България и в Международната асоциация на операторите на горещи линии (INHOPE). Линията е достъпна онлайн на адрес **<http://web 112.net>**

Целта на Горещата линия е да осигури достъпен за всеки гражданин начин да подаде сигнал за забелязано в Интернет съдържание, което е незаконно според българското законодателство или може да окаже травмиращо или друго вредно въздействие върху непълнолетни потребители на Мрежата. Основен приоритет в работата на Горещата линия е борбата срещу разпространението на детска порнография в Интернет.

Сигналите от потребителите на Интернет се подават чрез попълване на формуляр в Интернет-страницата на горещата линия. След получаване на сигнала оператор на горещата линия проверява информацията, преценява незаконността или вредата от съдържанието и предприема необходимите действия, сред които са уведомяване на източника, хостващата компания или организация и/или компетентните органи.

Горещата линия предоставя информация за начините за предпазване на потребителите (и особено децата), за техническите решения в тази сфера (софтуер за филтриране и следене на рейтинга на съдържанието), за правната уредба на материята както и новини за актуални кампании и мерки за борба с незаконното и вредното съдържание в Интернет, предприети от национални органи, ЕС, международни правителствени и неправителствени организации. Горещите линии се поддържат от неправителствени организации, които облекчават в значителна степен процедурата за сигнализиране за незаконно съдържание в Интернет и гарантират пълната анонимност на подателите на сигнали.

В съответствие с възприетите правила от Международната асоциация на оператори на горещи линии и дейността на Горещата линия се наблюдава от Обществен съвет за безопасен Интернет, създаден през април 2006 г. Общественият съвет включва представители на официалните институции, на организации от частния и на неправителствения сектор, които имат пряко отношение към развитието на информационните технологии, изграждането на информационно общество и споделят общата цел и мисия на проекта за превръщане на Интернет в среда, безопасна за непълнолетните.

Общественият съвет приема отчети за дейността на Горещата линия и дава препоръки за подобряване на нейната работа, инициира различни дейности за популяризиране на безопасния Интернет и за повишаване на обществената информираност за рисковете за непълнолетни в Интернет-средата и начините за тяхното предотвратяване.

До края на 2006 година над **70 сигнала** са подадени, повечето от които за сайтове, съдържащи детска порнография и сайтове, склоняващи към проституция и хазарт. Линията получава и сигнали за расистки сайтове, предлагане и купуване на наркотици онлайн.

Проект „Виртуално и реално насилие – превенция чрез интерактивно обучение в училища”

Последната инициатива на фондация „ПИК” в партньорство с Асоциация „Родители” е проектът „Виртуално и реално насилие – превенция чрез интерактивно обучение в училища”. Неговата цел е да повиши знанията и уменията сред учениците за разпознаване на приликите и разликите между виртуалността и реалността, за опасностите в Интернет и правилата за безопасното му ползване, като по този начин ги овласти да използват ИКТ за целите на ученето през целия живот. Проектът се стреми да подпомогне децата в училище да осъзнават, да разбират, да придават личен смисъл на и да се предпазват от рискове и насилие на границите на виртуалното пространство и реалността. Превенцията и съзнателната самозащита ще се постигнат с развитието и провеждането на личностно центрирано интерактивно обучение в рамките на формалното образование – основни и средни училища.

В основата на проекта лежи фактът, че бързото навлизане на Интернет в ежедневието влияе в особено голяма степен върху младото поколение, в частност – върху децата. Според Националния Статистически Институт 33,7% от потребителите на Интернет са младежи между 16-24 години.

Изследване на обществените нагласи, проведено от НЦИОМ през април 2006 сред 800 деца между 12 и 17 годишна възраст в 5 града на България, показва високият риск за българските деца, повечето от които не са запознати с опасностите в Интернет и с правилата за безопасно сърфиране из мрежата (http://web112.net/ppt/nciom_presentation.ppt)

Според това проучване:

- над 60% от отговорилите имат компютър вкъщи;
- над 63% всекидневно използват Интернет;
- 83 % основно използват Интернет за комуникация с други хора;
- 38% са се срещали с човек, когото познават от Интернет;
- 21% казват, че човекът, с когото са се запознали от Интернет и с който са се срещнали, се е оказал по-възрастен, отколкото се е представял в Интернет;
- 7.6% казват, че очевидно този човек не е бил с добри намерения спрямо тях;
- 12.2% казват, че някой настойчиво и против тяхната воля се опитва да разговаря с тях в чат-а;
- 52.6 % казват, че в такива случаи човекът в чата е искал да разговарят на теми, свързани със секса;
- 18.7 % са получавали порнографски материал от такъв човек в чата;
- 69.2% признават, че непознатият от чата е настоявал за реална среща с тях.

През февруари 2007 изключително насилствена и цинична компютърна игра стана популярна сред учениците и децата от цялата страна и медиите и оторизираните органи взеха бързи мерки и забраниха играта. Играта беше широко разпространена и играна в Интернет клубовете и съдържанието ѝ включва биене и убиване на хора по улиците, изнасилване на учители, продаване на наркотици и пр. Известни станаха и няколко случая на педофили, които са намирали своите жертви в Интернет клубове или през Интернет и са проследени и арестувани от органите на реда.

Същевременно Министерство на образованието и науката алармира, че случаите на насилие в училище се увеличават всеки ден. Деца стават жертви на деца. През последните 2 години станаха известни поне 4 широко отразени престъпления, в които ученици извършват убийство. Психолозите не са единни в становището доколко игрите с насилие влияят върху детската психика и пробуждат насилие, но са единни относно факта, че в случай на по-раними и емоционално лабилни деца такива игри може да са един от факторите, които да предизвикат детето да извърши престъпление.

От друга страна повечето деца не търсят и не получават съвети от родителите си относно използването на Интернет. Всъщност много родители се срамуват да разговарят с децата си на тази тема, тъй като не се чувстват достатъчно компетентни. Така процесът се затваря и децата са оставени сами да се справят в Интернет, съответно са по-уязвими за прояви на виртуално-превръщащо се в-реално насилие.

За финал, **България** се нарежда на 68 място по мрежово развитие, според нов доклад, разпространен на Световния икономически форум в **Женева**. Изследването, което се публикува за седма поредна година, обхваща рекорден брой страни -127. То се превръща в най-авторитетния международен източник на информация за влиянието на информационните технологии върху процесите на развитие и конкурентоспособността на националните икономики. Според изследването **Дания** е най-развитата в мрежово отношение страна в света, следвана от **Швеция** и **Швейцария**. Сред първите десет страни са **Корея** (9-та позиция) и **САЩ** (4-та позиция),

5. Анализ на анкетите

Анкета

През месец юни 2008 бяха проведени анкети с 30 български семейства. Половината от тях бяха от София, 33% - от областни градове и 17% - от по-малки градове на страната. Анкетата съдържа 11 въпроса с опционални отговори и 4 въпроса със свободни отговори, предполагащи изразяване на лично мнение и активно отношение от страна на анкетираните относно влиянието на ИКТ върху семейството и в общуването вътре в семейството. Фокусът в анкетата беше поставен върху използването на компютри, защото по наше мнение използването на компютри в най-голяма степен показва отношението на българското съвременното общество като цяло към ИКТ.

В първия въпрос се искаше от анкетираните да посочат какви ИКТ имат у дома. Всички от анкетираните без изключение имат мобилни телефони и компютри, само един няма интернет, а около $\frac{3}{4}$ имат MP3 и DVD плейъри.

През 2004 беше направено мащабно социологическо проучване за ръста на новите технологии в българските домакинства. Тогава сред бързо проникващата техника на първо място са посочени мобилните телефони – 43% от домакинствата са имали поне по един мобилен телефон. В сравнение с 2000 г. те са имали увеличение четири пъти, като във високодоходните групи те са били проникнали почти сред всички, а в нискодоходните са достигнали една четвърт. Все още твърде слабо разпространение са имали DVD плейърите, компютрите и домашният достъп до интернет. През миналата година в България беше направено социологическо проучване доколко младите хора имат и боравят свободно с новите технологии. Резултатите показаха, че 85 процента от младите хора вече имат мобилни телефони а почти половината – компютри по домовете.

В последните две години в България се наблюдава още по-масово навлизане на новите технологии в домовете на хората и отговорите на анкетираните макар и само 30 домакинства са показателни за това. Днес почти всички по-високодоходни семейства разполагат с домашни компютри, интернет и мобилни телефони, а бърз ръст бележи използването на други технологии като MP3 и DVD плейъри.

Във втория въпрос анкетираните трябваше да отговорят от къде най-често ползват компютър. 90% от анкетираните използват компютър от къщи, 47% - от работното си място и никой вече не ползва услугите на интернет зали или на приятели и близки.

На третия въпрос - за какво най-често родителите ползват компютър и Интернет - 80% отговарят за работа 50% - за забавление, 13% - за пазаруване, 17% - за плащане на сметки, 93% - за търсене на информация, 73% - за общуване чрез електронна поща, чатове, форуми и видеовръзки.

От отговорите на четвъртия въпрос – „За какво Вашите деца ползват компютър” - става ясно, че 80 и повече процента от децата използват компютър за общуване и забавление, 60% търсят информация и малко над една трета от тях използват компютъра за образователни цели.

Петият въпрос целеше да се провери доколко родители и деца ползват съвместно компютъра. Може би не е изненадващо, че само 17% от родителите са отговорили, че ползват компютър съвместно с децата си ежедневно, почти толкова – 2-3 пъти седмично и

две трети от анкетираните отговарят, че или ползват компютри самостоятелно или това се случва рядко или най-много 2-3 пъти месечно.

Както се вижда от отговорите на шести въпрос, рядко или често, родителите ползват компютър съвместно с децата си най-вече за игри и забавления (60%), което е разбираемо, тъй като по този начин те отговарят на основните потребности на своите деца. Също така не е изненадващо, че над 50% от родителите гледат съвместното ползване на компютър да има образователен ефект за техните деца. Също така повече от 1/3 от отговорилите родители ползват компютър съвместно с децата си за общуване с близки и роднини.

Твърде интересно е да се направи съпоставка за това какви са компютърните умения на родителите и децата. От отговорите личи, че родителите смятат, че почти няма разлика между техните умения и тези на децата им. 42-43% от анкетираните отговарят, че те и техните деца притежават компютърни умения на много добро ниво. Половината определят своите и на децата си умения като основни и най-много напреднали и едва 1% смятат, че са на „Вие” с компютъра.

Деветият въпрос „Знаете ли колко често и на какви игри играят Вашите деца?” имаше за цел да съпостави отговорите с тези на четвърти въпрос - за какво децата използват най-често компютър. Почти същият процент от отговорилите, че техните деца използват компютъра най-вече за игри и забавление отговарят, че техните деца играят на компютърни игри почти всеки ден и то по няколко часа.

Десетият въпрос: „Как използвате в семейството ИКТ като средство за обучение?” беше тясно свързан с шести въпрос, на който 60% от анкетираните отговориха, че използват компютър съвместно с децата си за обучителни цели. От отговорите личи, че родителите правят рязка граница между възможните употреби на компютъра. Една трета от родителите смята, че игрите и филмите биха могли да имат образователни цели. Сравнително малко - около 23% - са тези, които насочват децата си към възможностите на дистанционното обучение (напр. онлайн курсове, кореспонденция с образователни институции); над 50% от анкетираните смятат, че ИКТ могат да се използват като подготовка на домашни. Почти всички са на мнение, че основната обучителна функция на компютъра е възможността чрез интернет да се търси и намери необходимата информация.

На въпроса какви знания и опит имат родителите и техните деца с опасностите при използването на Интернет 70% са посочили отговора „вредна и незаконна информация”, като под това понятие повечето родители имат предвид сайтове с предлагане на порно съдържание. 23% от анкетираните отговарят, че нито на тях, нито на техните деца се е случвало да попадат на опасни сайтове.

Отговорите на въпросите, предполагащи изразяване на лично мнение и активно отношение от страна на анкетираните очертах ясно някои тенденции.

По отношение на това как родителите наблюдават и проследяват дейностите на децата си в Интернет и как децата им използват своите мобилни телефони половината от анкетираните отговарят, че тайно следят децата си, а някои от тях стигат до там дори да следят разпечатките на мобилните им телефони. Респективно много е малък процентът на родителите, които имат доверие на децата си или пък обсъждат съвместно възможните проблеми от използването на Интернет – 17%.

Също така ясно се очертава мнението, че основните ползи, които носи ИКТ е достъпът до информация (77%) и общуването с близки, приятели, познати и не толкова познати (57%). Малко са тези, които смятат, че ползата от ИКТ е да поготви децата им за училище и бъдещото им професионално развитие. Като цяло повечето от анкетирания смятат, че използването на ИКТ вреди както на тях, така и на техните деца и като основни причини посочват пристрастяването и последващото от това прекомерно използване на ИКТ, особено на компютрите. Също така 1/3 смятат, че ИКТ пречат на общуването между поколенията.

6. Използвани литературни и уеб източници.

1. Аудиториите в българското интернет пространство, Gemius, 2008
2. Е – България 2005, Фондация „Приложни изследвания и комуникации”, 2005
3. Е – България 2006, Фондация „Приложни изследвания и комуникации”, 2006
4. Личност, социална среда, активност – Сборник с материали от 3 Национална конференция с международно участие 2006г., Изд. „Неофит Рилски”, Югозападен Университет „Неофит Рилски”, Благоевград
5. Младите хора в европейска България, Сборник материали от Научна конференция София 2007, Изд. Център за изследване на населението при БАН и Институт за социални дейности и структури „Иван Хаджийски”
6. Отворена книга за свободен софтуер, Фондация „Приложни изследвания и комуникации”, 2003
7. Е – Bulgaria, ARC Fund, 2004
8. BULGARIA: ICT Infrastructure and E-readiness assessment, ARC Fund, 2002

Web addresses:

<http://www.ipsyh.bas.bg/index.html>

<http://www.bas.bg>

<http://www.ipsyh.bas.bg/journal.htm>

<http://www.irbf.ngo-bg.org/en>

<http://www.gert.ngo-bg.org/en>

<http://www.delfinfoundation.org/en/index.php>

<http://www.arc.online.bg/>

http://www.vitosha-research.com/index_en.php

<http://www.nielsen-online.com/>

<http://www.znanie-bg.org/GreenWeb/index.php?lang=en>

<http://www.btc.bg/en/>

http://ec.europa.eu/information_society/activities/sip/index_en.htm

<https://www.inhope.org/>